

حضرت آیت‌الله مظاهری گفتند: علامه محقق نائینی در میدان سیاست، صرفاً نظریه‌پردازی نمی‌کند، بلکه در مقام عمل نیز در قامت یک مرجع و فقیه مجاهد، هم در نهضت تنباکو و هم در نهضت مشروطه مشارکتی عالمانه دارد.

همایش بزرگداشت علامه محقق نائینی رحمۃ‌الله علیه با پیام حضرت آیت‌الله مظاهری و به همت مرکز مدیریت و معاونت پژوهش حوزه علمیه اصفهان، چهارشنبه ۲ مهرماه در مدرسه علمیه صدر بازار اصفهان برگزار شد.

به گزارش خبرگزاری حوزه، در پیام معظم‌له به همایش «بزرگداشت علامه محقق نائینی» آمده است:

برگزاری این همایش که به نام نامی یکی از مفاخر بزرگ تاریخ تشیع و ایران معاصر، یعنی: حضرت علامه محقق، استادالفقهاء والمجتهدین، فقیه نزیه و اصولی مدقق، میرزای نائینی«اعلی‌الله مقامه الشّریف»، اجرا می‌گردد، فرصت و زمینه مناسبی است تا اولاً: افکار و آراء این عالم متفکر مورد توجّه و بررسی واقع شود و ثانیاً: از زندگی پر برکت و سیره معنوی این فقیه پارسا و متقی، درس آموزی شود.

در این مجال کوتاه، به اختصار، سه بُعد مهم از ابعاد درخشان شخصیتی محقّق نائینی رحمۃ‌الله علیه را، که هر سه، واجد درس‌های بااهمیتی برای عموم حوزویان است، مورد اشاره و تأکید قرار می‌دهم و از شما میهمانان عزیز شرکت‌کننده در این نشست گرامی و از سایر طلاب و روحانیون خصوصاً اساتید و مدرّسان محترم حوزه‌های علمیه تقاضا می‌کنم که سیره روشن و استوار علمی و عملی این شخصیت والاّمقام را مورد مذاقه جدّی قرار دهند و به این طریقه و روش، تأشی نمایند و بدانند که بقا و استمرار حوزه‌های علمیه در گرو استدامه همین سیره‌های نورانی اساطین و اعلام بزرگی است که در طول قرون متمادی بعد از غیبت کبرا تا به امروز، گرمی‌بخش حوزه‌های علمیه تشیع و حافظ مکتب و معارف حیات‌بخش ائمّه هدی علیهم‌السلام بوده‌اند. سلام و درود و رحمت واسعه حق‌تعالی بر ارواح مطهر یکایک آنان باد.

۱) اولین بُعد شخصیتی محقّق نائینی رحمۃ‌الله علیه، بُعد علمی و ویژگی اندیشه‌گی این علامه متضلع است. ایشان که از دوران کودکی، با عنایات الهی، برخوردار از نبوغ و استعداد درخشانی بوده است تا بدانجا که در نائین و در مراحل اولیه تحصیل، علمای وقت و اساتید وی از قوه فهم و ذكاء و حافظه او شگفت‌زده بوده‌اند، در دوره نوجوانی به حوزه علمیه اصفهان –که در آن عصر، مهم‌ترین حوزه علمی ایران به‌شمار می‌آمده است– هجرت نموده و بیش از ده سال در این حوزه کهن و در نزد اساتید بزرگ آن دوره خصوصاً حضرت میرزا ابوالمعالی کلباسی رحمۃ‌الله علیه، به مدّت قریب ده سال، و حضرت شیخ محمدباقر نجفی اصفهانی «طاب‌الله‌ثراه»، که در آن زمان زعیم حوزه علمیه اصفهان بوده‌اند، به مدّت پنج سال و نیز فرزند برومند و البته کمتر شناخته شده ایشان حضرت شیخ محمدحسین اصفهانی مسجدشاهی «اعلی‌الله‌مقامه»، که در تمام مدّت حضور در اصفهان، مرتبی و مرشد محقّق نائینی در علم و عمل بوده است، به بهترین وجه، تحصیل و استفاده علمی نموده است و در همین دوران به یک عالم مجتهد و فقیه جوان، تبدیل گردیده است و از این‌رو باید محقّق نائینی رحمۃ‌الله علیه را یکی از مفاخر برجسته حوزه علمیه اصفهان به شمار آوریم.

پس از این دوره، ایشان حوزه علمیه اصفهان را به مقصد سامرا و درک محضر علمی حضرت میرزای بزرگ شیرازی رحمۃ‌الله علیه که محور علمی آن عصر در عتبات عالیات بوده‌اند، ترک می‌کند تا میراث علمی حضرت شیخ انصاری رحمۃ‌الله علیه را از این شاگرد برجسته آن شیخ اعظم دریافت و تحصیل نماید و به شهادت بزرگان آن دوره، این فقیه جوان تازه‌وارد، مطمحن نظر و مورد توجه همگان و خصوصاً محلّ عنایت خاصّ میرزای شیرازی رحمۃ‌الله علیه قرار می‌گیرد و در طیّ قریب ده سال، همواره از خضیصان آن مرد بزرگ و دارای جایگاه برجسته‌ای در حوزه علمیه سامرا بوده است. و بعد از این دوره، محقّق نائینی در کسوت یک عالم پخته و معروف، به نجف اشرف، مشرف می‌گردد و در آن حوزه باعظمت، رحل اقامت می‌افکند

آیت‌الله‌العظمی مظاهری

علامه محقق نائینی در میدان سیاست مشارکت عالمانه داشتند

و در زمره خواصّ اصحاب نزدیک حضرت آخوند خراسانی«اعلی‌الله مقامه الشّریف» و عضو برجسته جلسات افتای ایشان قرار می‌گیرد و خود نیز صاحب کرسی تدریس و تعلیم می‌شود و تا پایان عمر با برکت خویش، شاگردان بسیاری، که در میان آنان مراجع تقلید عالی‌قدری پرورش یافته‌اند را تربیت می‌نمایند؛ اعظامی نظیر حضرات آیات عظام سید صدرالدّین صدر، سید محمدتقی خوانساری، سید محسن حکیم، سید ابوالقاسم خوئی، سید محمدهادی میلانی، سید محمود شاهرودی که همگی مراجع تقلید ادوار اخیر بوده‌اند، و بزرگان دیگری نظیر علامه طباطبائی و علامه امینی«قدس‌الله تعالی اسرارهم» از جمله تلامیذ برجسته محقّق نائینی و پرورش‌یافتگان مکتب علمی این استاد عالی‌مقام به‌شمار می‌آیند؛ چنان‌که برخی از علمای بزرگ حوزه علمیه اصفهان در دوره قبل همچون حضرات آیات خادمی، طبّیب و شمس‌آبادی رحمۃ‌الله علیه نیز در محضر محقّق نائینی رحمۃ‌الله علیه تلمذ نموده‌اند.

این، خلاصه‌ای گذرا از کارنامه و تاریخ علمی محقّق نائینی است که البته بیان و بررسی اندیشه‌های او و ابتکارات علمی و فقهی او و نوآوری‌های وی در دانش اصول که باعث شده است تا ایشان را مجدّد علم اصول فقه شیعه بدانند، در این مجال ممکن نیست و هدف از ذکر نکاتی که گذشت، صرفاً تأکید بر درس آموزی از بُعد علمی محقّق نائینی و سخت‌کوشی ایشان در عرصه دانش و اهتمام والا در تعلیم و تعلم است. بقای حوزه‌های علمیه به تأشی طلاب و روحانیون جوان به این سیره روشن و استوار است، و هرچه این طریقه و روش عالمانه، در متن حوزه‌های علمیه، تقویت شود، اعتلا و ارتقای حوزه‌ها، بهتر و بیشتر، تضمین خواهد شد.

۲) دومین بُعد مهم از ابعاد شخصیتی محقّق نائینی که متأسفانه ناشناخته مانده است، بُعد عملی و مقام والای معنوی و اخلاقی ایشان است. محقّق نائینی علاوه براینکه محضر بزرگان اخلاق و معنویانی همچون حضرات ملاّفتحعلی سلطان‌آبادی و ملاحسینقلی همدانی رحمۃ‌الله علیه را درک کرده است، خود نیز فقیهی نزیه و عالمی مهذب و شخصیتی معنوی بوده است و بسیاری از شاگردان ایشان، نمونه‌های متعدّدی از حالات عرفانی و معنوی محقّق نائینی را گزارش کرده‌اند و مقام اخلاقی و منزلت پارسایی ایشان را به نیکی ستوده‌اند. اگرچه این بُعد از شخصیت ایشان، تحت‌الشّاع بعد علمی بوده است، اما به هر صورت، درس بزرگ این ویژگی ممتاز محقّق نائینی به عموم حوزویان خصوصاً اساتید و مدرّسان محترم حوزه‌های علمیه آن است که اولاً:

«وَ اتَّقُوا اللَّهَ وَ يَعْلَمْكُمْ اللَّهُ وَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ» و ثانیاً: «إِنْ تَتَّقُوا اللَّهَ يَجْعَلْ لَكُمْ فُرْقَانًا وَ يَكْفِرْ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَ يَغْفِرْ لَكُمْ وَ اللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ» و ثالثاً: «إِنَّ الْخَسْنَ مِنْ كُلِّ أَحَدٍ خَسَنٌ وَ إِنَّهُ مَنَّكَ أَحْسَنُ لِمَكَانِكَ مَنَّا».

۳) سومین بُعد از ابعاد شخصیتی محقّق نائینی رحمۃ‌الله علیه، اهتمام و توجّه ایشان به مسائل سیاسی، اجتماعی مسلمین و شیعیان به‌ویژه جامعه شیعی ایران است که متّکی به اندیشه‌ای عمیق در عرصه سیاست است. ایشان فقیهی مجاهد در قامت یک نظریه‌پرداز سیاسی است که کتاب مهم و معروف «تنبيه الامة و تنزيه الملة» آن عالم سیاستمدار، نشانگر افکار و آراء ایشان در میدان سیاست است و هدف اصلی این کتاب، نفی استبداد و اقامه دلیل بر میزا بودن ساحت دین از حاکمیت استبدادی و تأکید بر کرامت و آزادی و برابری انسان و حقّ مشارکت سیاسی ملت است و شخصیت بی‌بدیلی همچون حضرت آخوند خراسانی، این اثر را «اجل از تمجید» می‌داند.

محقّق نائینی در میدان سیاست، صرفاً نظریه‌پردازی نمی‌کند، بلکه در مقام عمل نیز در قامت یک مرجع و فقیه مجاهد، هم در نهضت تنباکو و هم در نهضت مشروطه، مشارکتی عالمانه دارد و بعد از آن نیز در زمان تهاجم قوای روسیه و

انگلستان به ایران، با جمعی دیگر از علماء وقت،

باید برای نسل‌های امروز و فردا بازخوانی و تبیین شود؛ چراکه میراث او همچنان پاسخگوی نیازهای حوزه‌های علمیه و جامعه اسلامی در مواجهه با چالش‌های معاصر است.

• **نمونه‌ای بی‌نظیر در شاگردپروری، معنویت و دلسوزی برای کشور**

آیت‌الله هادی نجفی نیز در این همایش، با اشاره به ابعاد علمی، معنوی و سیاسی این فقیه برجسته، او را نمونه‌ای ممتاز در شاگردپروری و دلسوزی برای ایران دانست و تأکید کرد: میراث علمی و معنوی نائینی باید قدر دانسته شود. وی با اشاره به تحقیقات علمی علامه نائینی و انتشار آثار ایشان، گفت: یکی از ویژگی‌های برجسته علامه نائینی، شاگردپروری ایشان بود؛ بیشتر مراجع تقلید پس از ایشان، از جمله آیت‌الله خویی، آیت‌الله حکیم و آیت‌الله شاهرودی رحمۃ‌الله علیه، شاگردان ایشان هستند و این امر نشان‌دهنده توجه و تربیت علمی اوست. آیت‌الله نجفی، با ذکر برخی کرامات و تشرفات علامه نائینی رحمۃ‌الله علیه گفت: در دوران جنگ جهانی اول و حملات بیگانگان به ایران، ایشان در عالم خواب و بیداری به محضر امیرالمؤمنین علیه‌السلام و سپس حضرت صاحب‌الزمان علیه‌السلام تشرّف یافته و با دعا و توسّل، دل‌نگرانی خود برای ایران و شیعیان را بیان کردند و این نشان‌دهنده دلسوزی و غیرت دینی ایشان برای ایران و ملت مسلمان بود.

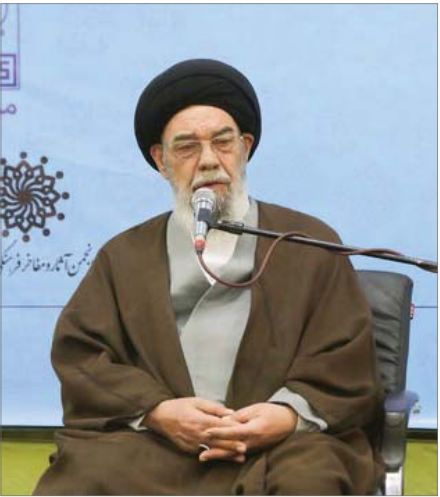
وی تأکید کرد: مقام علمی، معنوی و سیاسی آیت‌الله نائینی رحمۃ‌الله علیه، نمونه‌ای کم‌نظیر است و حوزه‌های علمیه، شاگردان و جامعه اسلامی، باید قدر این میراث گران‌بها را بدانند و آن را به نسل‌های آینده منتقل کنند.

• **الگوی وحدت حوزه‌ها باید تقویت شود**

حجت‌الاسلام والمسلمین احمد فرخ‌فال دبیر کنگره علامه میرزای نائینی نیز در این همایش افزود: شخصیت علمی و معنوی محقق نائینی عرصه‌های متعدد و درخشانی دارد و حوزه‌های علمیه در دهه‌ها از فیوضات علمی، معنوی و سیاسی او بهره‌مند بوده و خواهند بود؛ بنابراین تبیین کامل زوایای شخصیت ایشان ضرورت دارد تا بهره‌گیری از این منبع پربرکت تسهیل شود. وی تصریح کرد: علامه نائینی رحمۃ‌الله علیه فقهی بود که دین را از سیاست منفک نمی‌دید و نقد حاکمیت استبدادی را از موضع فقه و اخلاق مورد پیگیری قرار می‌داد؛ ایشان در تحلیل‌هایش نشان می‌داد که هر حکومتی که از اذن و رضایت فقها و نظارت مشروع برخوردار نباشد، رنگ استبدادی دارد و مشروع نیست.

حجت‌الاسلام والمسلمین فرخ‌فال در توضیح نگاه محقق نائینی به مشروطه، گفت: محقق نائینی مشروطه را از باب ضرورت‌های تاریخی و مبانی شرعی قابل توجیه می‌دانست و شروط و ضوابطی برای تضمین نقش مردم و نمایندگان در حکومت مطرح می‌کرد تا آزادی و کرامت انسانی در چارچوب شرع محفوظ بماند؛ این رویکرد نشان‌دهنده آن است که ورود فقها به عرصه سیاست، بر پایه تعهد نظری و اخلاقی صورت گرفته است.

وی تأکید کرد: محقق نائینی و شخصیت‌هایی

مانند شیخ فضل‌الله نوری رحمۃ‌الله علیه دو روی یک سکه‌اند که هریک از زاویه‌ای بر لزوم نظارت شرعی و نفی استبداد پافشاری کرده‌اند؛ امروز نیز حوزه‌های علمیه باید متحد باشند و از مفاخر خود دفاع و پیروی کنند تا در مقابل تهاجمات فکری و سیاسی زمانه، قدرت تأثیرگذاری داشته باشند.

حجت‌الاسلام والمسلمین فرخ‌فال، خواستار بین‌المللی‌شدن کنگره شد و گفت: کنگره باید فراتر از مرزهای ملی برگزار شود؛ در شرایطی که دشمنان برای ایجاد تفرقه تلاش می‌کنند، وحدت کشورهای اسلامی و هم‌صدایی علمای جهان ضرورت دارد تا در برابر استکبار موضعی یکپارچه اتخاذ شود.

• **فقهی جامع که دین و اجتماع را از هم جدا نمی‌دید**

حجت‌الاسلام والمسلمین عبدالامیر خطاط هم در این همایش، با تجلیل از جایگاه علمی و معنوی آن فقیه بزرگوار اظهار کرد: افزود: محقق نائینی نه‌تنها در عرصه علمی سرآمد و صاحب درس‌های مجتهدپرور بود و شاگردان برجسته‌ای تربیت کرد، بلکه در تهجد، عبادت و راز و نیاز با پروردگار متعال نیز، نمونه‌ای کم‌نظیر به‌شمار می‌رفت.

جانشین مدیر حوزه علمیه استان اصفهان ، با اشاره به رویکرد اجتماعی و سیاسی محقق نائینی، تصریح کرد: ایشان درحالی‌که سراپا معنویت و عبادت بود، از مسائل اجتماعی و سیاسی غفلت نکرد و دین را جدا از اجتماع نمی‌دانست؛ این ویژگی در زمانه‌ای که برخی در پی جداسازی دین از عرصه اجتماع بودند، بسیار حائز اهمیت است. حجت‌الاسلام والمسلمین خطاط خاطرنشان کرد: علامه نائینی رحمۃ‌الله علیه نخستین فقهی بود که با رویکردی ایجابی و مستدل، مسائل اجتماعی و سیاسی را وارد فقه کرد و آن‌ها را در قالب خرد و کلان مورد بحث قرارداد و همین جامعیت موجب شده است که امروز تبیین ابعاد شخصیت او و معرفی این الگو به نسل‌های آینده، ضرورتی جدی برای حوزه‌های علمیه و جامعه اسلامی باشد.

• **درس‌های بزرگان حوزه برای رفع مشکلات امروز جامعه حیاتی است**

به گزارش پایگاه اطلاع‌رسانی مرکز مدیریت حوزه علمیه اصفهان، حجت‌الاسلام والمسلمین رضا مختاری مسئول کمیته علمی سیره و زندگی‌نامه علامه نائینی نیز در این همایش، به بیان بخشی از تاریخچه و جایگاه این عالم بزرگ پرداخت و تأکید کرد: این عالم بزرگ نه‌تنها خود مرجع بود؛ بلکه به شاگردپروری اهمیت فراوان داد و شاگردان خود را به مناطق مختلف فرستاد تا در سطح کشور تأثیرگذار باشند. این موضوع امروز کمتر رعایت می‌شود و در بسیاری از مناطق، روحانیون و امام جماعات به‌اندازه کافی حضور ندارند.

وی با بیان اینکه درس گرفتن از سیره و تجارب این بزرگان برای حل مشکلات امروز جامعه، ضروری است،

گفت: از تجربیات سلف صالح به‌اندازه کافی بهره نمی‌بریم و لازم است، این تجربیات به‌صورت جدی در آموزش و عمل حوزه‌ها مورد توجه قرار گیرد.